

Język w dyskursie o bezpieczeństwie,
red. naukowa Bogusław Jagusiak, Agata Jagiełło-Tondera,
Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2020, s. 215,
ISBN: 978-83-8017-301-9

W naukowych refleksjach nad bezpieczeństwem zawsze posługujemy się językiem. To w nim myślimy, wyrażamy nasze myśli i komunikujemy się. Język jest podstawą formułowania pojęć, doprecyzowywania terminów, a także w bardziej praktycznych sferach przekłada się na zrozumienie decyzji oraz wykonywanie poleceń czy rozkazów. Jakże często przyczyną nieporozumień czy błędnych interpretacji są błędy językowe lub nietrafne tłumaczenia z języków obcych. Nie sposób zatem wyobrazić sobie życia społecznego bez języka, wyrażającego naszą tożsamość, odzwierciedlającego uwarunkowania kulturowe i stanowiącego o identyfikacji w świecie. Zaprzęgnięty dla celów politycznych wyraża ideologie, motywuje do działania, mobilizuje wobec stawianych zadań. Może stanowić o wojnie lub pokoju pomiędzy narodami. A zatem, w rozumieniu bezpieczeństwa jego znaczenie wykracza poza funkcje, jakie pełni w nauce. Warto to sobie uświadamiać, że odgrywa rolę nie tylko w intelektualnym dyskursie, lecz również w polityce bezpieczeństwa. Zagadnienia te są jeszcze mało zbadane. Dlatego z dużym zainteresowaniem należy przyjąć podjęcie tej problematyki w ramach recenzowanej monografii.

Autorami przedstawianej książki są naukowcy reprezentujący różne dyscypliny i podejścia badawcze. Stanowi ona interdyscyplinarne podejście do roli języka w zakresie bezpieczeństwa. W takim ujęciu jest to warte odnotowania pierwsze w Polsce przedsięwzięcie połączenia zagadnień językowych z bezpieczeństwem. Wpisuje się ten zamysł w szerokie jego ujmowanie, uwzględniające ukazanie istoty i znaczenia polityki językowej w tym zakresie. Pod względem struktury książka składa się ze: wstępu, dwóch części zawierających autorskie artykuły, zakończenia i indeksu.

We *Wstępie* odczytujemy poparte literaturą naukową, uzasadnienie przedsięwzięcia tej monografii wieloautorskiej. Jej Redaktorzy naukowci od razu zwracają uwagę, że będący narzędziem kultury i polityki język „doprowadzić może do zagrożenia bezpieczeństwa zarówno jednostki, jak i całej społeczności, by potem stać się narzędziem przywracania ładu” (s. 7).

W części pierwszej (*Język wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*) zawarte zostały rozważania dotyczące języka z punktu widzenia różnych dyscyplin naukowych, jak nauk o bezpieczeństwie, politologii, lingwistyki, prawa, socjologii i filozofii. Jerzy Zalewski przedstawia polityczne implikacje wieloznaczności współczesnego rozumienia pojęcia „wojna”. Zwraca uwagę na fakt, że odpowiednio przestraszony i zmanipulowany człowiek (m.in. poprzez sterowanie komunikatami językowymi) traci rzeczywiste rozeznanie wobec wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa. Sytuacja ta nabrała dużego znaczenia od początku XXI w., kiedy w logice stanu wyjątkowego, związanego z walką z terroryzmem, niemal wszyscy mogą się stać podejrzani. Tomasz Kamiński prezentuje język w kontekście zawierania i interpretacji traktatów. Przedstawia wybrane przykłady polityki traktatowej i wskazuje na problemy interpretacyjne, wynikające z rozbieżności pomiędzy tekstami autentycznymi umów międzynarodowych. Marta Wojakowska podejmuje problem różnojęzyczności jako wyzwania dla bezpieczeństwa w Europie. Zwraca uwagę na kwestię interkulturowości oraz wiążącą się z nią kompetencję różnojęzyczną i międzykulturową, znajdującą się w centrum uwagi dydaktyków języków obcych. Małgorzata Kochanowicz-Skoczek zajmuje się umową powierzenia przetwarzania danych osobowych jako formą zapewnienia bezpieczeństwa. Analizie poddała stosowne rozporządzenie Parlamentu Europejskiego z dn. 27 kwietnia 2016 r., powszechnie kojarzone ze skrótem RODO. Olga Lesicka przedstawia rolę normalizacji w powszechnym funkcjonowaniu terminów obcych jako przyczynę do dyskusji nad bezpieczeństwem języka narodowego (na przykładzie zapożyczeń terminologicznych z języka angielskiego w rosyjskim języku ekonomii). Omawia zmiany dokonujące się w terminologii i zwraca uwagę, że tworzeniem terminów powinni się zajmować zawodowcy, a funkcję normalizującą i regulującą w tym zakresie powinno sprawować państwo. Stanisława Bukowicka podejmuje zagadnienie odczytywania zapisanych treści – między polszczyzną a obczyzną. Zwraca uwagę na rolę języka w komunikacji i kształtowaniu świadomości. Prezentuje refleksje o języku w kontekście stosunków międzynarodowych oraz podkreśla konieczność prowadzenia właściwej polityki językowej i opracowania strategii w zakresie zintegrowanego rozwoju językowego. Arnold Warchał rozważa wyrażenie języka w syntezach filozoficznych jego ewolucji. Zwraca uwagę, że dyskusja nad

istotą i znaczeniem form językowych oraz ich źródłach jest skupiona w teoriach lingwistycznych oraz nowych przejawach nauki, które wyrastają na fundamentach filozoficznych i kulturowych.

W części drugiej (*Język a polityka bezpieczeństwa narodowego*) zamieszczono rozważania dotyczące polityki językowej oraz bezpieczeństwa języka narodowego państw europejskich. Agata Jagiełło-Tondera i Bogusław Jagusiak przedstawiają rolę języka narodowego w systemie bezpieczeństwa państw bałtyckich. Nadia Gergało-Dąbek prezentuje rolę i miejsce języka państwowego w systemie bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Volha Tratsiak zajmuje się współczesną polityką językową na Białorusi. Jarosław Tondera podejmuje problem języka jako wyznacznika bezpieczeństwa na obszarze postjugosłowiańskim. Olivér Balogh przedstawia politykę językową w bezpieczeństwie narodowym Węgier. Adam Kołodziejczyk rozważa problem bezpieczeństwa jako „wędrującego” pojęcia. Stawia tezę, że: „kategoria pojęciowa bezpieczeństwa może być dobrze opisana i wyjaśniona za pomocą metafory wędrujących czy też migrujących pojęć, które przenosząc się z jednej dyscypliny na drugą, zmieniają swoje pierwotne znaczenie. [...] W trakcie tej wędrówki pojęcie to zmienia swoje znaczenia pod wpływem teorii i metodologii danej dyscypliny, ale też ma wpływ na goszczącą wędrowca dyscyplinę. Dzięki takiej migracji i ewolucji pojęcie bezpieczeństwa może tworzyć sieć unikalnych połączeń, wzbogacając teorię i metodologię nie tylko swojej bazowej dyscypliny, lecz także goszczących je dyscyplin humanistycznych i społecznych, a także z innych dziedzin nauki” (s. 192). Rozważane jest tu bezpieczeństwo w aspektach projektów interdyscyplinarnego i transdyscyplinarnego, strategii badawcze *versus* koncepcji wędrujących pojęć oraz prezentowane są zalety i słabości tej koncepcji.

Podsumowując, mamy do czynienia z niezwykle interesującą książką, która wzbogaca interdyscyplinarnie wiedzę o bezpieczeństwie o zagadnienia językowe. Są one ważne nie tylko w dyskursie naukowym, lecz także w praktycznych sferach życia społecznego, włączając w to kwestie polityki państw, uwarunkowań kulturowych i stosunków międzynarodowych. Zasadnymi są zatem konstatacje Redaktorów recenzowanej monografii, wyrażających przekonanie, że: „Niezwykle istotnym elementem działań państwa zarówno w kwestiach wewnętrznych, jak i na arenie międzynarodowej jest kwestia efektywnej komunikacji i porozumiewania się, tak więc kwestie języka stają się jednym z istotniejszych aspektów zapewnienia bezpieczeństwa. Stąd wynika potrzeba wprowadzenia zagadnienia języka do dyskursu o bezpieczeństwie i do studiów nad bezpieczeństwem” (s. 211). Należy zatem mieć nadzieję, że podjęta w recenzowanej monografii problematyka doczeka się kontynuacji badań.

Przedstawiana książka bazuje na reprezentatywnie dobranej literaturze przedmiotu i dokumentach. Jej niewątpliwą zaletą jest oparcie w dużym stopniu o materiały zagraniczne. Zgromadzone tu teksty ukazują wielowątkowość podjętej problematyki językowej w bezpieczeństwie, z uwzględnieniem m.in. zagadnień społecznych, politycznych, prawnych, kulturowych, religijnych i filozoficznych. Na uwagę zasługuje zamieszczenie w książce licznych materiałów poglądowych w postaci tabel, schematów i map. Napisana jest w pełni poprawnym i przystępnym językiem, oddającym dużą erudycję jej Autorów. Książkę tę można z pełnym przekonaniem polecić wszystkim zainteresowanym szeroką problematyką zarówno teorii, jak i polityki bezpieczeństwa, zwłaszcza w ujęciu lingwistycznym, filozoficznym i socjologicznym. Jest ważnym głosem w debacie służącej uświadomieniu ogromnej roli języka w bezpieczeństwie¹.

¹ Należy odnotować również angielskojęzyczną pozycję, zrealizowaną w ramach omawianego projektu: *Language Policy and Security in the 21st Century*, ed. by Bogusław Jagusiak, Agata Jagiełło-Tondera, Dom Wydawniczy Elipsa, Warsaw 2020.